

De närmaste decenniets risker för investerare i elnät i Europa. Svar på förfrågan från Advokatfirman Vinge enligt rubriken.

Av Tomas Kåberger som är professor i Industriell energipolicy vid Chalmers tekniska högskola. Han tjänar också bl.a. som ordförande för Japan Renewable Energy Foundation i Japan, som delegations ledare för Sveriges delegation till International Renewable Energy Agency i Abu Dhabi och som styrelseledamot i Industrifonden.

Kåberger var 2008-2011 generaldirektör och chef för Statens Energimyndighet, och har tidigare varit expert eller ledamot i ett flertal statliga utredningar, bl. a. den energikommission som lade sista handen vid elmarknadsreformen i mitten av 1990-talet.

1. Det finns två anledningar till att elnätbolagens investeringar bör blir större och samhälls-ekonomiskt viktigare under det närmast decenniet än de varit de senaste 50 åren.
2. För det första har den data-tekniska utvecklingen öppnat möjligheter att minska den totala kostnaden för elsystemet genom att man till låg kostnad kan styra elkonsumerande utrustning så att konsumtionen av el sker när kostnaden för produktion och distribution av el är lägre än utan styrning. För att utnyttja dessa möjligheter krävs dock investeringar i ny teknik för att mäta, rapportera och lagra information om flöden av elenergi och utrustning för att distribuera information om vad det i varje stund kostar att tillföra el.
3. För det andra har relativpriserna på olika olika sätt att producera el nu förändrats så att utspridd produktion av el med vindkraftverk och solceller växer relativt snabbast, och i Europa redan står för den dominerande andelen av ny elproduktionskapacitet. Denna nya struktur på produktionen kräver att elnäten anpassas efter de nya förhållandena. Även om dessa investeringar i näten är små jämfört med investeringarna i nya elverk, så kan det vara fråga om hundratals miljarder kronor i EU under de närmaste decenniet.
4. Dessa båda faktorer gör nätföretagens investeringsbeslut, och därmed regleringen av villkoren för dessa investeringar, samhällsekonomiskt viktiga. Men, som framgår nedan, blir såväl beslut som reglering också svårare.
5. Anledningarna till dessa stora investeringsbehov är alltså inte att det behövs mer av det man redan byggt upp.
6. Det är ny teknik för mätning och datahantering. Det är nät med ny funktion och nya tekniska lösningar som istället för att vara enkelriktade distributionsnät blir dubbelriktade med energileveranser från flera punkter. Det går inte att beskriva idag hur dessa tekniska system kommer att se ut eller vilka prestanda komponenterna kommer att ha.
7. Regleringen av nätbolagens rätt att få avkastning på investerat kapital framställs ofta som att den ger trygg avkastning. Dels är nätbolagen monopol och kunderna därför saknar alternativa leverantörer. Dels är priserna, i någon mening, grundade på kostnader och inte bara på prestation. Detta gäller dock inte i praktiken.

8. Regleringen innebär t ex en ekonomisk risk för nätägare genom kundernas rätt till avbrottsersättning. Storleken på denna risk kan växa om extrema vädersituationer blir vanligare eller mer extrema. Scenarier med storskalig nedisning kan innebära betydande förluster.
9. Förväntningar om klimatförändringar kan leda till krav på omlokalisering eller nya tekniska lösningar så att existerande anläggningar måste skrivas av.
10. Det finns teknikrisker för investerarna. Det nya komponenter som kommer att krävas i systemet kommer inledningsvis att vara svagt testade och vilka krav som kunder och myndigheter kommer att ställa är inledningsvis svagt definierade. Detta kan leda till att betydande investeringar blir obrukbara och måste ersättas med nya.
11. Ett tydligt exempel är elmätare hos kunder. Regelverkens krav och kundernas förväntningar på dessa har inte varit och är knappast stabila. Skrotning av komponenter och system som blivit omoderna eller obrukbara innan de avskrivits kommer att ske.
12. Nätägaren kan inte återfå avkastning för sådana investeringar som man tagit ur bruk därför att de inte uppfyller ställda krav - vilket kan bero på att tekniken inte motsvarade förväntningar eller att krav från kunder eller myndigheter definierats så att komponenterna måste utangeras och ersättas med nya.
13. Den utbyggnad av distribuerad elproduktion som sker tack vare ny konkurrenskraftig produktionsteknik är resultatet av många enskilda beslut som är svåra att förutse. Detta kan komma att kräva re-investeringar av sådana slag att investeringar som nyligen gjorts, visar sig vara fel dimensionerade och behöver ersättas med nya investeringar och den fel dimensionerade utrustningen blir värdelös och tas ur bruk innan den avskrivits och investeringskostnaden kunnat återvinnas genom vad kunderna betalat.
14. Dessa risker som har att göra med marknadens efterfrågan och myndigheters specifikationer är betydande i förhållande till alla nyinvesteringar.
15. Själva regelverket för nätbolagens rätt till avkastning utgör en politisk risk.
16. Nationella regler för nätbolagens rätt att ta betalt av sina kunder har ändrats. Det är uppenbart att de kan komma att ändras igen. För en investerare utgör detta uppenbart en risk med investeringen.
17. Om investeringar skall komma till stånd i samhällsekonomiskt önskvärd omfattning måste regelverket ta hänsyn till hur potentiella investerare värderar beslutsförutsättningar. Det elegant irrelevanta argumentet att ett regelverk skall förutsätta att detta regelverk är bestående, bör vara underordnat svaret på frågan om regleringen styr verklighetens aktörer.
18. Utöver den risk som förknippas med nationella regelverk finns det en möjlighet att nätbolagens villkor kan komma att regleras av EU. Det kan ske i detalj eller genom att EU beslutar om ramar för hur nationella regelverk får eller skall vara utformade. Också detta utgör en risk för investerare.

Sammanfattningsvis: För att ta tillvara samhällsekonomiskt lönsamma nya tekniska möjligheter bör stora investeringar i elnät göras under det närmaste decenniet. Eftersom dessa gäller ny teknik, och elnätens anpassning till många kundernas svårförutsedda investeringar i ny teknik finns betydande risker för investerare i elnäten. Sådana problem har redan visat sig kring nya typer av elmätare. Reglerna om avbrottsersättning innebär en ekonomisk risk som indirekt kan visa sig kostnader för förebyggande omlokalisering eller teknikbyte. Utöver detta ser potentiella investerare i näten risker med regleringen av näten genom ändrade nationella regler och möjliga nya EU-regler. Också dessa risker har grund i erfarenheten av hur nya regler införts under det gångna decenniet.

*

Tomas Kåberger

2012-06-01